SZÍNHÁZ

A DOKTOR ÚR

Színészemlékezések visszatérő, kedves mozzanata annak felidézése, hogy amikor úgy érezték, fel kellene csigázni a közönség érdeklődését, elővették a „varázsdarabokat", s a siker nem maradt el. Óhatatlanul is ez jutott eszembe, amikor az Újvidéki Színház új Molnár-premiert hirdetett, mégpedig ugyanannak a Ljubomir Draškićnak a rendezésében, aki a tizenkét évvel ezelőtt bemutatott s azóta is műsoron levő *Játék a kastélyban* sikerszériájának volt a kovácsa. Az azonos felállás – Molnár–Draškić–színészek – magától kínálja a párhuzamot: a színház eddigi legnagyobb közönségsikerét kívánja megismételni. Sajnos, azt hiszem, a siker nem fog megismétlődni. Mérsékeltebb lesz, akkor is, ha az új Molnár-előadás sokakat biztos mulattat.

Ha tudjuk, hogy a jugoszláviai magyar műkedvelés mennyire kedvelte évtizedeken át Molnár első bohózatát, *A doktor ur*at, akkor fölöttébb érdekes a kérdés: miért nem fog megismétlődni a *Játék a kastélyban* sikere? Éveken át, nemcsak a két háború között, hanem később is, a vidéki gyógyszerészek, tanítók, iparosok vezette együttesek műsorán azért volt vissza-visszatérő darab *A doktor úr*, mert szellemessége, könnyen áttekinthető bonyodalma mellett a nagyvárosi úri világot is jelentette, azt, ami után ezek a kétségtelenül fontos kultúrmissziót végző, becsületes emberek titkon vágytak, meg talán azért is kedvelték ezt a darabot, mert színre állításakor bemutathatták otthoni bútoraikat, kávés- és teáskészleteiket, pohárgarnitúráikat, meg – nem utolsósorban – toalettjeiket mindazt, amit készségesen kölcsönadtak, s így gátlástalanul, de mégsem feltűnően megmutathattak. Akár azt is mondhatnánk, hogy *A doktor úr* című Molnár-darabnak művelődéstörténeti szerepe volt a Vajdaságban. Az Újvidéki Színházat azonban biztos nem ez a körülmény vezette, amikor a bohózatot elővette (még ha a vidéki vendégszereplések sikerébe ez is belejátszhat), az egykori népszerűség viszont talán befolyásolta a választást, hogy miért részesítették épp ezt előnyben *Az ördög*, *A testőr*, a *Valaki*, a *Marsall* vagy más Molnár-mű ellenében, melyek ugyanúgy az író kedvelt témáját, a szerepjátszást és a szerepcserét dolgozzák fel, de ügyesebb dramaturgiával. Nyilván az sem volt irányító szempont, hogy első bohózatában Molnár Ferenc, aki előtte kifejezetten szociális vonatkozású prózával már figyelmet keltett, itt még társadalmi fricskákat is osztogat – Ady írta éppen *A doktor úr* kapcsán, hogy ez az író „mer és mulattat" –, még ha fölöttébb diszkréten nyom is barackot az úri világ szélhámosainak buksijára. E „többlet" ellenére kétségtelenül hiányzik *A doktor úr*ból az a szerkesztési ügyesség, ami Molnárt majd később jellemzi, világhírűvé teszi, bár már csak remek színpadi szituációkat teremt, s legkevésbé sem igyekszik szereplőinek társadalmi hovatartozását hangsúlyozni, erről véleményt mondani; olyan helyzeteket konstruál, amelyekben az egyes

Újvidéki Színház – Molnár Ferenc: *A doktor úr*. Rendező: Ljubomir Draškić. Díszlet: Petar Pašić. Jelmez: Branka Petrović. Zene: Vojislav Kostić. Szereplők: Fejes György, F. Várady Hajnalka, Ferenczi Jenő, Balázs Piri Zoltán, Simon Mihály, Banka Gabriella, Pásthy Mátyás, Banka János, László Sándor, Ábrahám Irén, Szilágyi Nándor, Faragó Edit és Kákonyi Tibor fh.

ember magatartása, játékká változtatott, leplezett alakoskodása érvényesülhet. Ezt viszont zseniálisan csinálta. *A doktor úr* első kísérlete, s talán ezért még nem mer kellően cinikus lenni, csak jópofa, s még nem tud Molnár Ferenc-i szinten szerkeszteni.

Ebben a bohózatban is mindenki szerepet játszik, az igaz, de alakjainak kettősségét az író diszkrétebben, szégyenlősebben ábrázolja. Puzsér hétpróbás betörő, aki saját védőügyvédjét sem kíméli, de érző szívű, készségesen segít a szerelmes fiatalokon, s meghatják a női könnyek. Sárkány doktor tekintélyes ügyvéd és dicsőséget hajhászó szélhámos. Felesége kacér szépasszony és a férje sikerét vágyó-segítő nő. Csató karriert vágyó rendőrségi alkalmazott s javíthatatlan nőcsábász. Marosiné merev, szigorú nevelőnő, s közben kalandokról ábrándozik. Bertalan szorgalmas ügyvédbojtár és kamaszos lángolású szerelmes. Lenke jól nevelt úrilány és szereleméhes csitri...

És ahogy a bohózat szereplőinek kettős életvitele és -felfogása megmutatkozik, abban az író mellett a rendezőnek is jelentős érdeme van, lévén hogy kívülről látja és láttatja színészeivel őket, még a szobalányt (Faragó Edit) vagy a rendőröket (Szilágyi Nándor, Kákonyi Tibor f. h.) is így jászatja. Ezzel azonban csak a rendezői munka egyik részét, harmadát végezte el, adósunk maradt olyan színpadi helyzetek kitalálásával, amelyek előbbi újvidéki rendezését annyira emlékezetessé tették. Ám lehetséges, hogy számára most Molnár sem volt olyan inspiratív, mint a *Játék a kastélyban* szövege. *A doktor úr*nak ugyanis túl hosszú az expozíciója, s sokkal rövidebb a központinak szánt szerepcsere-jelenet ahhoz, hogy ezt színpadilag igazán hatásossá lehetne tenni. Az sem valószínű, bár a darab befejezése nem éppen szerencsés, s nem is jól kitalált, hogy épp Puzsér az, akit meg kell menteni a darab szereplői közül, ahogy a zárójelenetben a rendező teszi, lévén hogy ő is olyan, mint a többiek, főleg pedig Sárkány ügyvéd, az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz. De hát egy előadást valahogy be kell fejezni.

Kétségtelen, hogy Puzsér bravúros szerep, de teljes értékű megjelenítéséhez szükséges, hogy a színész ne csak a kedves linket, az ennivaló szélhámost ügyeskedje elénk, mint Ferenczi Jenő teszi, hanem hogy játékmesteri szerepének megfelelően irányítson, úgy tessék, ő teremti meg a helyzeteket, minek során pechje persze az lenne, hogy végül ő is beleesne egy maga teremtette szituációba. Jellemző, hogy Ferenczi is azokban a pillanatokban jó, amikor az író teremt szerencsés kézzel helyzetet neki (az érettségi bankett–ről érkezett részegekkel, Csatóval), s akkor veszik el, amikor ez a feladat rá vár. Ilyenkor harsányabb játékkal, bohóckodással igyekszik menteni helyzetét, amire talán túl kirívó öltözéke is csábította. Fejes György Sárkány ügyvédként szintén elsősorban komédiázva kíván szórakoztatni, ahelyett hogy ezt jellemteremtéssel tenné. Jellemet, Ferenczihez hasonlóan, ő sem formál, holott az ügyvéd úri sviháksága erre utasíthatná. Sárkányné az előadás igazi főszereplője F. Várady Hajnalka tolmácsolásában. Igaz, az író is bőven segíti abban, hogy a szerep kettősségét, pontosabban sokarcú szerepjátszását megmutathassa, de árnyalt játékkal a színész is tesz róla, hogy az előadásból elsősorban őt jegyezzük meg. Azt játssza, amit Molnár-darabban kell. Remek Pásthy Mátyás komikus kabinetalakítása Cseresznyés, a volt iskolatárs szerepében. Jó Simon Mihály Bertalanja, mert a fiatal színész mértéktartóan, de kifejezően vázolja fel a szerelmes ügyvédjelölt karikatúráját, ami egyben az efféle hálátlan szerepek karikatúrájaként is felfogható. Hasonló szándékot mutat a fiatal szerelmes ugyancsak hálátlan szerepében Banka Gabriella. Másféle, harsányabb színekből keverte Balázs Piri Zoltán a rendőrségi fogalmazó és Ábrahám Irén a nevelőnő alakjának képét. Stilárisan mintha egy másik da-

rabból jöttek volna, ettől függetlenül azonban színészileg mindkét alakítás következetes. Talán arra utalhat ez a két remek színészi torzkép, merre keresse a rendező *A doktor úr* megjelenítésének stílusát, formáját. Ebben a két alakításban ismerhető fel legjobban a *Játék a kastélyban* emléke, szelleme. De figyelmeztetnek arra is, hogy az egész előadást ilyen irányban lehetetlen volt sarkítani, talán ezért sem ismételhető meg az előző siker.

GEROLD László

KÉPZŐMŰVÉSZET

LÁTVÁNY HELYETT LÁTOMÁS

Karl Forster színházi fotóiról

Az eddigi eredményeire, pontosabban a színházi fotó témájára rendezett nemzetközi triennálék több nagydíjára való tekintettel kapta meg Karl Forster (1949) a triennálé Honoris (tiszteletbeli) titulusát, s ezzel egyúttal arra is jogot szerzett, hogy versenyen kívül, önálló kiállítás keretében mutassa be azt, amit a színház világából a fényképezőgép kis négyszögén át szemlélve fontosnak tart.

Fotóit nézve az jutott eszembe: gyönyörű szakmája van ennek a Karl Forsternek. Az a szó, hogy fotóművész, nem illik rá. Ha a régmúlt korokban élnénk, azt mondhatnánk: mester. De mivel annyi minden mellett ennek a szónak is odalett a becsülete, maradjunk annál, hogy Karl Forster varázsló. Olyan titkok tudója, olyan hatalom birtokosa, mint régen a törzsben az az *egy*, aki a múlttól a jövőig átlátta a sorsot. Látnok, de abból a fajtából, akit a látvány helyett inkább a látomás izgat. Mindemellett nem illik művészetéhez a fantáziálás. Igen éles pontossággal megrajzolt jellemek tűnnek fel képein, noha nem ragaszkodik mindenáron a jellemábrázoláshoz, hiszen ennél olykor előrevalóbb nála a környezetrajz. De csak akkor, ha a színházi környezet artisztikumánál nem fontosabb a múló pillanat. A múló pillanat megragadásánál pedig az akaratlanul is tökéletesre sikeredett kompozíció.

A téma, a színház, a színpad, a színészek világa száz fotósból alighanem kilencvenkilencet kétféle megközelítésre csábítana. Az egyik, a dokumentáló alkat illusztrációkat, díszlettanulmányok alapjául szolgáló puszta tényrögzítő fotókat gyártana, jobbik esetben feszes zsánerképpé kalapálná a megragadott pillanatot. A pszichologizáló vénájúakat valószínűleg a részletek leleplező ereje ragadná meg. Elszakadva a színháztól, kiragadnának a környezetből egy arcot, egy mozdulatot, leszűkítenék a látványt. Karl Forster alighanem a századik a sorban. Őt nem foglalkoztatja az érzelmek direkt felkeltésének szándéka. Megfogalmazásában az általa megragadott és kimerevített pillanat önmagáért beszél, olyannyira, hogy az imént említett kimerevítettséget nem is érezzük, inkább azt: az itt látható pillanatnak (a színháztól függetlenül is) múltja és jövője van. Valami láthatatlan, a színész és a fotográfus között fennálló azonos hullámhossz, valami megfoghatatlan ízlés dönti el a művész és tárgya közti viszonyt. Úgy törekszik a színház fényekkel, hangulatokkal, ízekkel, illatokkal telített világának visszaadására, hogy az emberi tényező legyen benne a lényeg. Akkor is, ha egyetlen